

**Képzési kurzus idősellátásban dolgozó szociális
szakgondozóknak**

Hálózatépítés otthoni és közösségi környezetben idősek részére

---

A társadalmi tér analízisének módszerei

2014-1-CZ01-KA202-002058

3. A társadalmi tér analízisének módszerei

A mindennapi környezet és az ismerős körülvevő környezet nagyon fontos az életminőség szempontjából idősebb korban. Ezért a társadalmi térelemzés az idők helyi közösségét, kerületét, élő negyedét vizsgálja. A társadalmi-területi megközelítés kulcsfontosságú tétele a társadalmi tér két perspektívájának kihangsúlyozása (kettős struktúra): egyrészt az anyagi és tárgyi feltételek és az életkörülmények egy adott területen, másrészt a lakosság és a felhasználók szubjektív nézőpontja a lakókörnyezetükben. A társadalmi térelemzés az időkkel kapcsolatos legfontosabb kérdéseket követi (pl.): Van-e különleges találkozóhely az időknek? Milyen találkozási pontok nagyon vonzóak a találkozáshoz? Ezek az összejövetele helyek könnyen elérhetőek az idők számára? Vannak olyan akadályok, amelyek akadályozzák az idők részvételét a társadalmi térben?

A szociális tereket gyakorlati kutatások formájában elemzik, amelyet a szociális munkás szakemberek / idősellátásban dolgozó szakgondozók végzik gyakorlati és kutatói együttműködésben. Általában a társadalmi térelemzés kvantitatív és kvalitatív kutatási módszerek keverékén alapul. A témánkban a minőségi megközelítések azért fontosak, mert alkalmasak az idők szubjektív benyomásainak és életmódjának társadalmi térben történő azonosítására. Ez az egység a legjobb gyakorlati módszerekre összpontosít a társadalmi terek és az egyéni élet világának elemzésére.

3.1. A szociális diagnosztika eljárásai és módszerei

3.1.1. Társadalmi tér

A hálózatok társadalmi térelemzését "szociális szempontnak" tekintik. Szükség van arra, hogy "az egyének és a társadalmi struktúra interaktív és relációs kölcsönhatására összpontosítson" (Spatschek / Wolf-Ostermann 2016). A közösségi alapú hálózatépítésben a társadalmi térelemzés lehetővé teszi a célcsoport és a környezet élethelyzetének jobb megértését (Spatschek 2013). Spatschek elmagyarázza, hogy a társadalmi-térbeli elemzés

tudományos kontextusa a "mindennapi" vagy "élet-világ" orientáltság kritikai-hermeneutikai paradigmájában" gyökerezik. Kiemeli, hogy az emberi fejlődés egy "folyamata az egymásra utaltságnak az egyes élet-világok és az állami rendszerek befolyásai között" (Spatschek 2013).

A szakirodalomban a társadalmi terek fogalma "az emberek és az anyagi javak bizonyos helyeken való relációs elrendezései, amelyek mindig dinamikusak és változékonyak" (Spatschek / Wolf-Ostermann 2016). A társadalmi tér az amit a benne lakók megtapasztalnak, észlelnek és megterveznek. Általában a perspektíváik és értelmezéseik jelentősen eltérnek egymástól.

Klaus Dörner, egy híres orvos és pszichiáter Németországban a "harmadik társadalmi tér" kifejezést használja, és ezt szomszédság, kerület, negyed, falusi közösség (Dörner 2012) kifejezésére érti. Ez az úgynevezett "Wir-Raum (Mi-Terünk)" 1000-10 000 lakost tesz ki, és ez az egyetlen hely, ahol a szakemberek és a polgárok szinkronizálhatják szolgáltatásaikat ("Service mix"). Ez az a társadalmi tér az a hely, ahova "tartozom", ahol valaki élni akar, amíg meg nem hal.

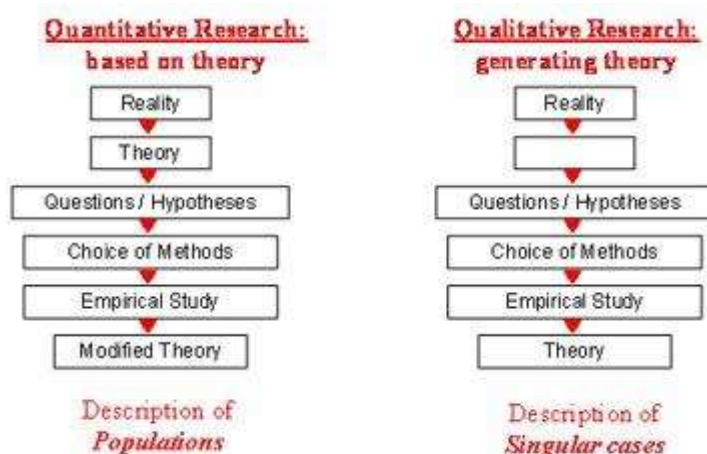
A szociális terek közötti hálózatepítés célja a helyi szereplők és az érintett felek közötti fenntartható együttműködés építése és előmozdítása. A társadalmi tér különféle testületei és létesítményei összekapcsolódnak, az erőforrások és a kompetenciák összpontosulnak és össze vannak kötve. A hálózat erősödik, ha az együttműködés intézmények közötti, szakmai jellegű, és önkénteseket is magában foglal. Különösen a partnerek közötti személyes kapcsolatok hozhatnak előnyöket, mivel a források közvetlenül felhasználhatók.

3.1.2. Társadalmi tér analízis

A társadalmi-területi megközelítés kulcsfontosságú elgondolása a társadalmi tér olyan területként való hangsúlyozása, ahol két perspektíva kapcsolódik össze (kettős struktúra). A felülről lefelé irányuló perspektíva az élet anyagi és objektív körülményeit és kereteit egy bizonyos területen ("szocio-földrajzi és infrastrukturális perspektívák") összpontosítja.

Másfelől ott van az alulról felfelé építkező perspektíva, a lakosság és a szolgáltatási felhasználók szubjektív perspektívája, ahogy az "élet-világukban" élnek. "A társadalmi-területi paradigma interaktív perspektívát követ, amely e két dimenzió kölcsönös összekapcsolására összpontosít." (Spatschek / Wolf-Ostermann 2016).

A szociális tereket gyakorlati kutatások formájában elemzik, amelyet a szociális munkás szakemberek / idősellátásban dolgozó szakgondozók végzik gyakorlati és kutatói együttműködésben. Általában a társadalmi térelemzés kvantitatív és kvalitatív kutatási módszerek keverékén alapul.

Referencia: Spatschek/Wolf-Ostermann 2016

A témánkban a minőségi megközelítések azért fontosak, mert alkalmasak az idősök szubjektív benyomásainak és életmódjának társadalmi térben történő azonosítására.

A speciális szubjektív perspektíva

A hatékony hálózatépítés a társadalmi térelemzésen alapul. Különösen az időskorúakkal kapcsolatos közösségi alapú munkában nagyon fontos a különleges szubjektív perspektíva. Ez az alulról felfelé építkező perspektíva segít megérteni mindennapi életüket, életmódjukat. A kutatások bizonyítják a részvétel és az életminőség szoros egymástól való függését a

társadalmi térben. Nyilvánvaló, hogy az életminőség az idősebb korban a mindennapi környezet és az ismerős környezet nagyon fontos. Az idősök többsége önálló életet szeretne élni, ameddig csak lehetséges. A Thea olyan szolgáltatásokat keres, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy otthon és abban a negyedben éljenek, ahol életük megelőző részét töltötték.

Az idősellátásban dolgozó szakgondozóknak az a feladata, hogy az idősök e különleges perspektívájára koncentráljon. Az idősellátásban dolgozó szakgondozók a társadalmi térelemzés fontos kulcsszereplői. Feladatuk annak felmérése, hogy a hálózat struktúrái az idősök igényeihez igazodnak-e, és milyen szolgáltatásokat kell kínálni az egészségügyi hiányosságok csökkentéséhez a városnegyedben. Az idősellátásban dolgozó szakgondozóknak szükségük van a tudásra, a készségekre és kompetenciákra a társadalmi térelemzés elvégzéséhez. A társadalmi elemzés eredményeit módszeresen alkalmazzák a hálózatépítésnél. Hozzájárulnak szakmai ismereteikkel és különböző tapasztalataikkal az idősök segítéséhez, és képesek arra, hogy hozzáférjenek erőforrásaikhoz és szükségleteikhez a mindennapi élet kezelésénél, és szakértők és kompetens partnerek a városnegyedben.

3.1.3. Társadalmi diagnózis

A társadalmi térelemzés célja "a szociális terek feltárása, elemzése és alakítása annak érdekében, hogy olyan társadalmi feltételeket teremtsenek, amelyek lehetővé teszik a társadalmi fejlődés folyamatát" (Spatschek / Wolf-Ostermann 2016). A szociális térelemzés az idősökkel való hálózatépítés során központi kérdéseket vet fel élet-világukkal kapcsolatban (például):

- Hol találkoznak az idősök a városnegyedben?
- Vannak különleges találkozóhelyek az idősök számára?
- Milyen találkozási pontok nagyon vonzóak a találkozáshoz?
- Ezek az összejövetei helyek könnyen elérhetőek az idősök számára?
- Vannak olyan akadályok amelyek akadályozzák az idősök részvételét a társadalmi

térben?

A társadalmi térelemzés az egyes aspektusokra (esettanulmányokra) koncentrálódik, de általános szempontokra is (egyesi esetekben). A szociális területelemzés eredményei alapján az idősellátásban dolgozó szakgondozó képes azonosítani az idősek helyi személyi erőforrásait (pl. orvosi konzultáció: az unokák lehetséges kísérők) és külső erőforrásait (például egy a városnegyedben lévő élelmiszerüzlet szállítási szolgáltatása).

Példa

Egy 75 éves idős ember, aki élete nagy részét a városnegyedben élte, beszélget az idősellátásban dolgozó szakgondozóval a korábbi időkről. Azt mondja, hogy gyermekkorától a családja egy kis boltban vásárolja az élelmiszert a városnegyedben. A tulajdonost gyermekkorától ismeri. Öt évvel ezelőtt a tulajdonos átadta a boltot a fiának, és most ő szállítja a megrendelt dolgokat kerékpárral az ügyfelek otthonába. "Általában", mondja az öregember, "iszunk egy csésze kávé és likőrt, és beszélgetünk a konyhában".

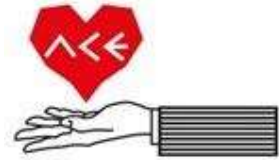
Ez a példa azt mutatja, hogy a szociális térelemzéshez használt módszerek is szolgálhatnak az idősek gyakorlati szolgáltatásainak a növelésére. A városnegyedben az életminőség érdekében ez a kézbesítési szolgáltatás azért fontos, mert segít az időseknek az önálló élet fenntartásában, valamint a lakosság közötti szociális kapcsolatok előmozdításában.

Elvek

A társadalmi térelemzés fogalmai és módszerei az eset és gondozási menedzsment fogalmán alapulnak. Ennek a megközelítésnek a jellemzője, hogy az erőforrásokra és a segítség és szolgáltatások élet-világ környezetére összpontosít (család, rokonok, szomszédság és társadalmi hálózatok).

A szociális munka néhány fontos elve a szakértők szerint, amelyek szintén fontosak a társadalmi térelemzés szempontjából:

- A megszerzés támogatása és előmozdítása
- Felhatalmazás
- Támogatása és előmozdítása saját kezdeményezéseknek és önszerveződésnek

- Az erőforrások orientációja
- Különböző ajánlatok együttműködése és összehangolása
- Részvétel

Az idősellátásban dolgozó szakgondozó elvégzi a társadalmi térelemzést ezeken az elveken alapulva, és kiválasztja azokat a módszereket, amelyek fontosak a közösségi alapú hálózatépítéshez az idősekkel. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a minőségi megközelítések alkalmasak a szociális terek és az egyéni élet világának elemzésére. Az alábbiakban ismertetjük a jellemzőket és néhány kiválasztott minőségi módszert.

Reflexiós feladat: *Mi a legfontosabb gondolata a társadalmi térelemzésnek? Miért fontos ez a megközelítés az idősellátásban dolgozó szakgondozók számára? Kérjük, magyarázza meg érveit.*

3.2. A társadalmi térelemzés kiválasztott módszerei

A társadalmi térelemzés gyakorlati kutatásként működik. A társadalmi tér módszerek átfogó gyűjteményét fejlesztették ki (Deinet 2009, Krisch 2008). A módszerek kvalitatív kutatások keretében épülnek fel. Strukturált interjúkkal és részvételi megfigyelésekkel dolgoznak, és a lakosság és az élet-világuk szubjektív benyomásaira koncentrálnak. Ezeknek a módszereknek a legfőbb jellemzője, hogy a lakosságot - az időseket - közvetlenül a mindennapi élet világában kezelik, és életmódjuk szakértőjeként kezelik őket. A módszerek alacsony küszöbértékűek és ösztönző elemeket használnak. Az alábbi módszerek alkalmasak az idősekkel való közösségi alapú hálózatépítésre, és túl sok erőfeszítés nélkül is megvalósíthatóak (Spatschek / Wolf-Ostermann 2016):

- Strukturált városi séták
- Minősített interjúk a kulcsfontosságú személyekkel
- Tű módszer
- Korcsoporti rácsok
- Szubjektív térképek
- Automatikus fényképezés
- Idő korlátok
- Interjú az intézményekkel
- Öko-térkép / erőforrások térképe

Részletesebb információ a Deinet és Krisch gyűjteményében található a módszerekről (Deinet 2009, Krisch 2008).

Az alábbiakban a "Tűmódszer", "Strukturált városi séták" és "Öko-térkép" / "Erőforrás térkép" módszereket írjuk le, mert jól bizonyítottak az idősek társadalmi tér elemzésében (legjobb gyakorlat).

3.2.1. Tű módszer

"A madártávlatból a tű módszer metódus olyan helyek vizualizációját nyújtja, amelyek egy városnegyedben vannak, és melyeket a lakók gyakran látogatnak" (Spatschek / Wolf-Ostermann 2016). A lakókat arra kéri, hogy tűzzenek tűket egy körzeti térképre vagy egy várostérkép egy részére. Különböző színekkel ellátott tűket használnak a kiválasztott pont bizonyos kritériumokként "jó", "rossz" stb. jelölésére. A tű módszer olyan, mint a "madártávlat", és megmutatja az egyes helyek, pl. kedvelt helyszínek az idős emberek számára (kávézó, parkok), nem kedvelt helyek (vasútállomás) vagy soha nem látogatott helyek (Internet Café) jelentését. Az eredményeket térképen mutatják be, összehasonlítják, megbeszélik és értékelik különböző csoportokban. Ez a módszer nem használható részletes információkra a megjelölt helyek minőségéről (például ha az idős emberek központja könnyen elérhető tömegközlekedéssel). "Ennek a módszernek az érdekes képessége az egyértelmű vizualizáció és az emberek gyors aktivizálása, amikor gyorsan bevonódhatnak az áthaladáskor." (Spatschek / Wolf-Ostermann 2016).

(Spatschek/Wolf-Ostermann 2016).

A tű módszer. Referencia: Deinet/Krisch 2009

A tű módszer mobil változatban is használható, ha a tűs térképeket a Styrofoam kis lapjaira rögzítik és szállítják. A topográfiai szoftverek, például a Google Térkép vagy a Google Earth új lehetőségeket kínálnak (Spatschek / Wolf-Ostermann 2016). Általában a tű módszert használják a tér elemzés elején. Serkenti a lakókat, hogy beszéljenek a legkedveltebb helyükről, korábbi találkozóhelyeikről, a mindennapi életről a városnegyedben. Az

eredmények alapján egy csoport sétálhat a városnegyedben, és folytathatja a társadalmi tér elemzést egy "Strukturált város sétával".

Reflexiós feladat: Kérem használja a tű módszert, és hozza létre a városnegyedének tűs térképét! Fontos kérdések: Hol vannak a kedvenc helyei, ahol találkozna barátaival? Melyek azok a helyek, ahol szívesen marad? Mely helyeken nem marad szívesen? Miért? Mely helyeket szeretné meglátogatni? Mely helyek emlékeztetik régebbi dolgokra (gyermekkor, ifjúság stb.)?

3.2.2. Strukturált városi séták

A strukturált városi séták az egyik leghíresebb társadalmi tér módszer. A strukturált város sétáknak két formája létezik:

1. Az egyik típus a kutatók vagy a szociális munkás szakemberek megfigyelése, akik "megpróbálnak többet megtudni egy társadalmi térről a közvetlen tapasztalatokon alapuló benyomások és észlelések gyűjteményéből" (Spatschek / Wolf-Ostermann 2016). Középpontban a hangulati szempontok és a társadalmi interakció, a rögzített útvonalak járása és a megjegyzések és kézikönyvek használata áll, a "nagyobb megfigyelési sűrűség" eléréséhez. A lakossággal való kapcsolattartás másodlagos fontosságú.
2. A második típus egy speciális forma, ahol a város sétát a lakossággal végzik, hogy megtapasztalják benyomásaikat a konkrét terekben való életről. Ez a séta felfedezheti a "rejtett helyeket és történeteket" (Spatschek 2013).

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a két típus kombinációja a hasznos. A strukturált városi sétát gyakran két fázisban hajtják végre: a szakemberek sétája után a lakókkal való séta következik. "Ahhoz, hogy egy többszörös és átfogó képet érhessen el, fontos felfedezni a különböző csoportok helyét, és tanulni különböző tapasztalataikból." (Spatschek / Wolf-Ostermann 2016).

A megfigyelések és benyomások párhuzamosan vannak dokumentálva fotókkal és videófelvétellel. Az idősellátásban dolgozó szakgondozóknak figyelembe kell vennie, hogy az időseknél időnként szükség van a dokumentáció elkészítésének támogatására; a csapat egyik tagja átveheti a feladatot. Az alábbi ábra bemutatja, hogy egy kerekesszéket használó ember szubjektív benyomásait reprezentatív módon hogyan dokumentálják.

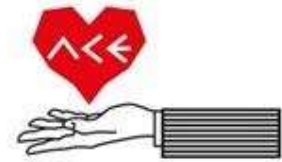
Struktúrált városi séta. Referencia: Wittekopf/Noack 2015

“Az aszfalt út egyenetlen”
“Autók hajtanak át az alagúton”

Reflexiós feladat: Képzeld el, hogy mobil gondozó szolgálatban dolgozik egy olyan városnegyedben, ahol sok, csökkent mozgásképességű idős ember él. Mit vesz figyelembe, ha egy "strukturált városi sétát" végez a lakosokkal?

3.2.3. Eco-térkép/Az erőforrások térképe

Az ökológiai térkép /kapcsolati erőforrások térkép módszer jól ismert a német tér elemzési megközelítésben. A fő alkalmazási terület a szociális ifjúsági munka (Früchtel 2014). Vannak tapasztalatok az időskorúakkal kapcsolatos közösségi alapú munkával összefüggésben, különösen a demenciában szenvedő időskorúak szociális munkájában (ILAC 2009). A módszer a hetvenes években került bevezetésre, mint a gyermekjóléti rendszer családjainak felmérése (Harold / Mercier / Colarossi 1997). Az Öko-térkép szimulálja az ökológiai rendszer modelljét, és kiemeli a család és a környezet közötti kapcsolatokat. A módszer középpontjában egy személy társadalmi kapcsolatait és az egyes hálózatok erőforrásainak azonosítása áll. Az ökológiai térképezés 8 mezővel (8 FelderKarte) rendelkező térképet használ, a különböző szakaszok a mindennapi élet részét képezik (Früchtel 2014):

1. Család
2. Rokonok
3. Osztálytársak/kollégák
4. Szomszédok
5. Barátok
6. Egyesületek/Klubok/Kezdeményezések
7. Szakemberek
8. Egyéb

ECO-térkép. *Referencia: Budde/Früchtel (2009)*

Minden egyes, a különböző ágazatokban észlelt személyt hasznos erőforrásként azonosíthatunk. Az Öko-leképezés első lépése, hogy bizonyos kérdéseket tegyen fel az egyes erőforrások megtalálásához (Früchtel 2014). A releváns kérdések (például):

- Van valaki, akihez fordulhat, hogy ha konzultálnia kell? Kihez?
- Van bárki, akit bármikor meglátogathat? Ki?
- Kik voltak a barátai az iskolában?
- Van még kapcsolatot az iskolai barátaiddal?

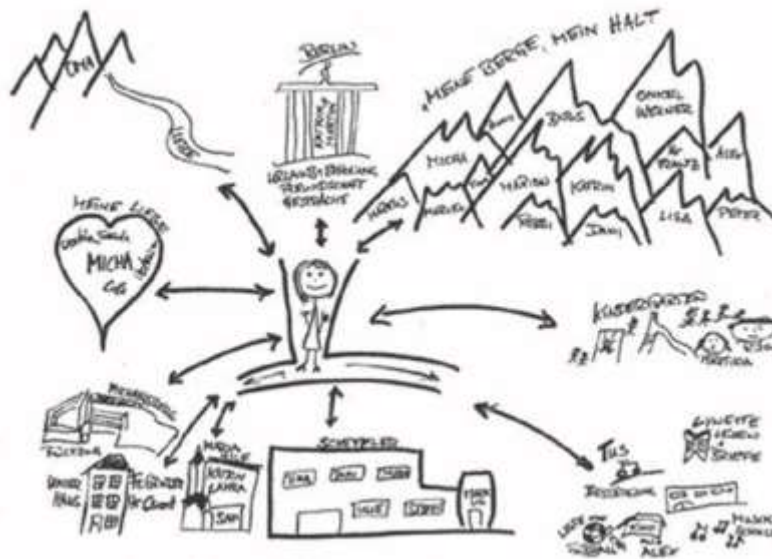
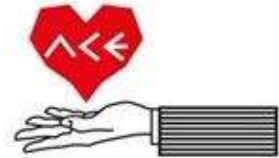
A második lépés az erőforrások térképének elkészítése ezen információk alapján. A térképen észlelt minden személynek van erőforrás szerepköre van. Minden egyes tapasztalatnak, minden ismeretnek, minden speciális készségnek, minden egyes személy hobbijának haszna lehet az egyes hálózatokban: egy nagybátyj, aki tudja, hogyan kell kijavítani egy autót, egy nagymama, aki tudja, hogyan használja a varrógépet, egy szomszéd aki tudja, hogyan kell használni a közösségi médiát - mindezek értékes források a mindennapi életben vagy problémák megoldásakor a jövőben (pl. egy betegség esetén).

Az erőforrások térképei különböző stílusokban készültek, mivel nincs dokumentációs szabály. Az alábbi ábra egy tinédzser erőforrás térképét mutatja.

Referencia: Budde/Früchtel 2009

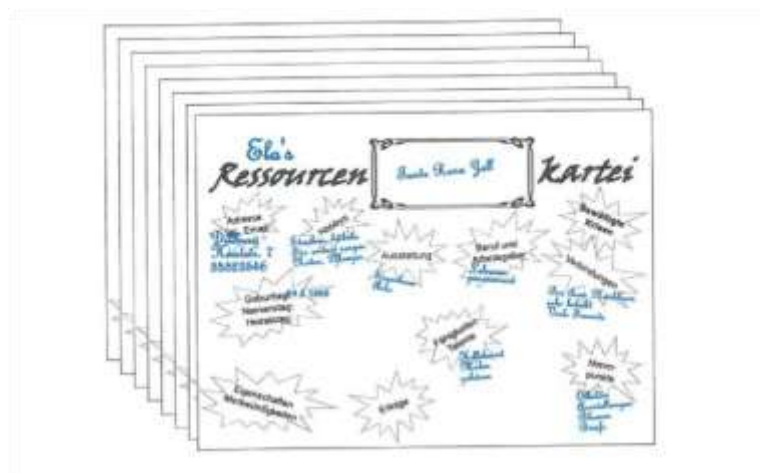

Erasmus+

A következő lépésben minden forrást egy dobozba lehet gyűjteni, mindegyik személy számára index kártyával.

Referencia: Früchtel 2014

Erőforrások keresése az idők számára

This project has been funded with support from the European Commission

Ha figyelembe vesszük, hogy az életciklus során a szociális hálózatok általában kisebbek lesznek, nyilvánvaló, hogy az időseknek újra és újra aktiválniuk kell a korábbi és a rendelkezésre álló erőforrásokat, valamint új forrásokat kell keresniük.

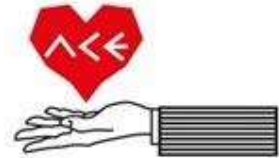
Az ökológiai térképezés speciális kérdéseket tesz fel, hogy egy városnegyedben élő lakosságot ösztönözzön az erőforrások felismerésére és megtalálásához (Früchtel 2014):

- A lakóhelyük, tartózkodási helyük (mobilitás forrása)
- Foglalkozás, foglalkoztatás, oktatás (tudás, készségek, kompetenciák, kapcsolatok és kapcsolatok forrása)
- Hobbi
- Fontos személyekhez vagy felelős hatóságokhoz való kapcsolat (ismerettség és kapcsolatok forrása)
- Megoldott személyes válságok (élettapasztalat, személyes kompetenciák, rugalmasság)
- A magánéletben elért eredmények, a szakmai siker (a hozzáállás forrása)
- Különleges berendezések (autó, ház, kert, eszközök, szerszámok).
- Különleges készségek és attitűdök

Ha az idősellátásban dolgozó szakgondozók ezt a módszert alkalmazzák, biztosítaniuk kell, hogy a párbeszéd nyitott és elismerő jellegű legyen, és motiválja az időseket, hogy beszéljenek. Minden egyes elbeszélésük kincseket rejthetnek. Az eljárás serkenti őket, hogy egy nagyszerű "felfedezési utat" járjanak be, egyfajta személyes "feltáró expedíciót". Gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az idősek nagyon büszkék a "kincses térképükre", hazaviszik és néha beszélnek róla másokkal is.

Reflexiós feladat: 2 hónap múlva vizsgázik. Kérjük, készítsen térképet az erőforrásairól a vizsga vonatkozásában.

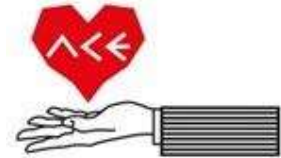
Reflection task: In 2 months you will take your examination. Please make a map of your resources regarding to this exam.

Következtetések

A társadalmi-tér elemzés körvonalazott módszerei az idők közösségi alapú hálózatépítésének lényeges és szerves részét képezik. Részvételi lehetőségeket nyitnak meg és elősegítik az idők önérvényesítését a saját élet-világukban. Az Idők aktívan részt vesznek "szakértőként", és hozzájárulnak tapasztalataikkal, perspektívaikkal és ötleteikkel a városnegyed kialakításához és megváltoztatásához. A módszerek elősegítik a lakosság kommunikációját, kapcsolatfelvételét és hálózatba szerveződését általában a közösségi alapú környezetben. Az idősellátásban dolgozó szakgondozók a társadalmi tér elemzés eredményeit használják alapul, hogy alapvető feladataikat "Radarként", "Kísérletként" és "Jokerként" valósíthassák meg a közösségi alapú hálózatépítésben.

Felhasznált irodalom

Budde, W./Früchtel, F. (2009): Eco-Maps und Genogramme als Netzwerkperspektive.

<http://www.sozialraum.de/eco-maps-und-genogramme-als-netzwerkperspektive.php>

14.07.2016

Deinet, U. (2009) (ed.): Methodenbuch Sozialraum. Wiesbaden.

Deinet, U./Krisch, R. (2009): Nadelmethode. <http://www.sozialraum.de/nadelmethode.php>

14.07.2016

Dörner, K. (2012): Leben und sterben, wo ich hingehöre: Dritter Sozialraum und neues Hilfesystem. Neumünster

Früchtel, F. (2014): „Raum ist Beziehung“. Sozialraumorientierung und unterstützte Beschäftigung.

Themenheft 3 der Bundesarbeitsgemeinschaft für Unterstützte Beschäftigung e.V.

<http://docplayer.org/8468811-Themenheft-3-raum-ist-beziehung-fachkompetenz-unterstuetztebeschaeftigung-sozialraumorientierung-und-unterstuetzte-beschaeftigung.html>

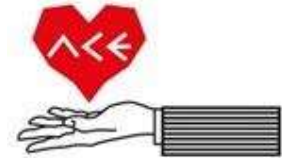
14.07.2016

Harold, R./Mercier, L./Colarossi, L. (1997): Eco Maps: A tool to Bridge the Practice-Research Gap. <http://www.scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2449> 08.09.2016

ILAC Interactive Learning and caring in community ilac (2009): ...”I prefer to go to the bakery on my own...Curriculum for community based care for people with dementia. Leonardo da Vinci Project 2007-2009. Bremen

Krisch, R. (2009): Sozialräumliche Methodik der Jugendarbeit: Aktivierende Zugänge und praxisleitende Verfahren. Weinheim

Spatschek, C. (2013): How to carry out socio-spatial Analyses – research design and

methods. ERIS Web Journal 2/2013. <http://periodika.osu.cz/eris/dok/2013-02/4-spatscheck-carry-out-socio-spatialanalyses.pdf>, 05.09.2016

Spatscheck, C./Wolf-Ostermann, K. (2016): The Socio-Spatial Paradigm in Social Work. <http://www.sozialraum.de/the-socio-spatial-paradigm-in-social-work.php>, 17.08.2016

Spatscheck, C. (2009): Methoden der Sozialraum- und Lebensweltanalyse im Kontext der Theorie- und

Methodendiskussion der Sozialen Arbeit, <http://www.sozialraum.de/spatscheck-theorie-undmethodendiskussion.php>, 05.07.2016

Van Rießen, A./ Bleck, C. (2013): Zugänge zu ‚Möglichkeitsräumen für Partizipation‘ im Quartier? <http://www.sozialraum.de/zugaenge-zu-moeglichkeitsraeumen-fuer-partizipation-im-quartier.php>, 06.07.2016

Wittekopf, G./Noack, M. (2015): Form follows Function: Stadtteilerkundung im Rollstuhl und Stadtteilbegehung Indoor als Varianten der Stadtteilbegehung. <http://www.sozialraum.de/form-followsfunction.php>, 05.07.2016